

1. Splynutí *i* a *y*

1) *y* se vedle *i* udrželo jako poziční varianta (tam, kde se vytvořila v plném rozsahu měkkostní souhlásková korelace = dvojice měkká a tvrdá souhláska):

lužická srbština, polština, ruština, běloruština – *y* se vyskytuje jen po tvrdých souhláskách (jejichž počet kolísá), *i* je po měkkých souhláskách a na začátku slova

např.

r. *bit* 'bít, tlouct' a *byt* 'být, existovat'

p. *miły* 'milý' a *one myły* 'oni umývali'

igrát' x sygrát'

iskát' x otyskát'

2) obě hlásky splynuly foneticky – ukrajinština

i a *y* v ukrajinštině splynuly a daly střední vokál blízký *e* nebo *y*. Tato samohláska se v azbuce píše jako *u*, do latinky se přepisuje jako *y*:

např.

chodyty (*xodumu*) 'chodit', *myty* (*mumu*) 'mít', *robyty* (*pobumu*) 'dělat, pracovat';

přední protějšek nověji tvoří *i* (tak se píše *i* v azbuce), které vzniklo ze starého *ě* a z *e*, *o* v zavřených slabikách:

např.

viter (вітер) 'vítr', *mira* (міра) 'míra', *mitla* (мітла) 'metla', *kin* (кін) 'kůň'

Fonémická samostatnost hlásek *i* a *y* je v ukrajinštině dána tím, že obě tyto samohlásky se mohou vyskytovat jak po souhláskách tvrdých, tak po souhláskách měkkých:

např.

žýla (жи́ла) ‘ona žila’ vedle žínka (жінка) ‘žena’, chidnýk (хіднік) ‘chodník’ vedle chytrín (хитрін) ‘chytrák’, pízniij (пізній) ‘pozdní’ vedle pývo (піво) ‘pivo’

3) pouze záležitost grafického systému je psaní *i* a *y* v češtině a ve slovenštině. V češtině splynulo *i* a *y* už ve 14.–15. stol. Č. pravopis zachovává v písmu etymologické rozlišování *i* a *y*.

4) v jihoslovanských jazycích je splynutí *i* a *y* velmi starého data. Rozlišování obojího *i* se neudrželo ani jako jev pravopisný, v jsl. jazycích se souhlásky před starým měkkým *i* neměkčí.

2. Znělostní změny souhlásek:

a) Po zániku jerů docházelo v slovanských jazycích k různým případům tzv. znělostní asimilace a změny znělých souhlásek v neznělé

i) na konci slova:

např.

psl. **dzǫdzь* > č. *děšť* (toto nové *šť* proniklo v češtině i do pádových tvarů, kde je na konci samohláska), r. *dožd’* (vyslovováno [došť]), ale gen. *doždjá*

ii) tam, kde jsou zastřeny etymologické souvislosti:

např.

stsl. *sъdravъ* × č. *zdráv*, r. *zdorov*

psl. **dzьchor’ь* > č. *tchoř*, p. *tchorz*

b) větší rozsah má ve slovanských jazycích progresivní asimilace *v* > *f*:

chv > *chf/f*: psl. **chvala* > srb., ch. *fala*, p. *chfala* (dial. i *fala*);

č. *doufati* < psl. prefigované **doupьvati* (< **pьvati*)

3. Vokalizace souhlásek:

a) v srbštině a chorvatštině *lь, lb, ъl, ъl* > *u*:

např. psl. **blьcha* > č. *blecha*, r. *blocha* × srb., ch. *bûha*

psl. **sьlnьce* > č. *slunce*, r. *sólnce* × srb., ch. *sûnce*

b) *vь, vь* > *u* ve více slovanských jazycích:

psl. **vьvezti* > srb., ch. *uvěsti*; psl. **vьzvesti* > srb., ch. *uzvěsti*

psl. **vьdova* > č. *vdova* × br. *udavá*, srb., ch. *udòvica*

psl. **vьnukь* > č. *vnuk*, ukr. *vnuk* × srb. *ùnuk*

c) *l* na konci slabiky > neslabičné *u* v ukrajinštině a běloruštině:

psl. **vьlkь* > č. *vlk*, r. *volk* × br. *voŭk*, ukr. *voŭk* (čteno [vouk])

d) *lь, lb* na konci slabiky > *o* v srbštině a chorvatštině:

psl. **dalь* > srb. ch. *dào* × č. *dal*

4. Vývoj tzv. nepravých jerů

Kromě etymologických **j**. se už v protobaltském období vyvinuly vsuvné *ĩ* a *ũ* doprovázející pův. slabikotvorné *ɾ, ʃ, ŋ, ŋ*, tedy *ĩr, ũr, ĩl, ũl, ĩm, ũm, ĩn, ũn*; v rekonstrukcích příslušných psl. slov se obvykle užívá grafiky *ьr, ьr, ъl, ъl, ъm, ъm, ъn, ъn* (někdy psáno též *ьr, ьr, ъl, ъl, ъm, ъm, ъn, ъn*). Těmto jerům se někdy říká **nepravé jery**.

Ze spojení *jer* + nazála, vznikly nosovky, které se pak na konci psl. období denazalizovaly.

Spojení *jer* + likvida podléhalo speciálnímu vývoji, zánik a vokalizace těchto tzv. nepravých *jerů* se neřídilo Havlíkovým pravidlem:

a) v b. je *r* sonans a *l* sonans s průvodním vokálem před nebo za sonantou:

bārzo (бързо), *trān* (трън), *tlāst* (тлъст), *žālt* (жълт)

v mk. je *r* sonans, za obojí *l* sonans je *ol*:

brz (брз), *crn* (чрн); *dolg* (долг), *poln* (полн)

v sln. je *r* sonans, za obojí *l* sonans je *ol*:

brdo, *črn*, *smrt*; *čoln*, *dolg*

v srb. a ch. je *r* sonans, za obojí *l* sonans je *u*:

brdo, *crn*, *smrt*; *čun*, *tust*

b) v č. a slk. je za obojí *r* sonans slabičné *r*:

brdo, *smrt* *vrch*

ve skupině *čr*, *ščr*, *žr* má č. *er*:

černý, *žerd'*

v slk. je někde *er*, někde slabičné *r*:

čert, *červený*; *žrd'*, *štrbina*

za *ɫ* je v č. a slk. po retnicích *l* sonans: *plný*, *vlk*, *mlčet/mlčat'*

po zubnicích je v č. *lu*, v slk. *l*: *člun/čln*, *žlutý/žltý*

za *ɫ* je v č. *lu*, v slk. *l*: *dluh/dlh*, *tlustý/tlstý*

c) v p. *ɫr* > *ar*: *kark*, *karmić*

ɫr > *er*: *śmierć*, *wierzba*

ɫl > *lu* (po dentálách): *dług*, *tlusty*, *ślup*

eł (po velárách): *chełm*

ɨl > il, el (po labiálách): *wilk, milczeć; pełny, wełna*
oł, ół (po sykavkách): *żółty*
lu (po dentálách): *długi*

v hl. ɨr > or: *hordy, kork*
ɨr > er, or: *ćert, wjerch; ćorny*
ɨl > oł: *dołh, tołsty*
ɨl > el, oł: *mjelćeć, wjelk; dołhi, połny*

v dl. ɨr > ar: *carny, cart*
ɨr > er: *cerw*
ɨl > nejčastěji *lu*, dále též *oł, ty: tłusty, dług; mołwiś; słyńco*

d) ve vsl. ɨr > er: r. *verch (верх), smert' (смерть)*
ɨr > or: r. *górló (góрло), górdyj (góрдый)*
ɨl, ɨl > ol: r. *čoln (чолн), dólgij (дóлгий)*

*dɨlgɨ 'dlouhý' < ie. *dǵho- „dlouhý“

*dɨlgɨ 'dluh' < ie. *dǵ-gh- < ie. *del-gh- „řezat, zářez“

5. Zjednoduřování souhláskových skupin

Zdvojené souhlásky zůstaly zachovány v největší míře v ruštině a polštině:

např.:

r. *ssypát' (ссыпáть)* < psl. *sɨsypati

r. *výššij (высшій) 'vyšší', nížšij (нізшій) 'nižší'*

p. *ssać 'sát'*

p. *miękki, ale i č. měkký* < psl. *mękьkь

Někdy se zdvojené souhlásky odstraňovaly disimilací:

např.

r. *mjáɡko* (*мяɡko*) [mjáchko]

V češtině se drží zdvojené souhlásky na rozhraní dvou morfémů a v souslovích:

např.

odtažitý [ottažitý], *od domu*

Ke zjednodušení souhláskových skupin dochází často tam, kde je jedním ze tří konsonantů likvida:

např.

č. *sloup* < psl. **stьlpъ* (< ie. **stl̥po-*)

č. *sklo* < psl. **stьklo*

Někdy odpadaly koncové souhlásky:

– koncové *-l*: psl. **neslь* > r. *něs* (*нѣс*)

– koncové *-t*: psl. **nesetь* > č. *nese*